

V e g y e s e k.

Az erdélyi Múzeum-Egylet 1888. ápril hó 19-ikén tartott közgyűléséből.
A természetrajzi osztályok jelentései.

I. Állattani osztály.

Tekintetes erd. muz.-egyleti közgyűlés!

Az állattani gyűjteménynek a lefolyt évi gyarapodásáról s az ezen gyűjteményben végzett munkákról van szerencsém jelentésemet a következőkben tisztelettel előterjeszteni.

A személyzet fő feladatát ez évben is a nagyszámú gyűjteményi tárgyak jó karban tartása s azoknak gyarapítása vette igénybe. Az előbbire nézve jelenthem, hogy gyűjteményünk semmi kárt nem szenvedett, az utóbbira nézve pedig azt, hogy állattárunk több irányban tett gyűjtés által örvendetesen gyarapodott.

Tisztelettel alulírt az igazgató választmány megbízásából a nagy szünet alatt több hétre terjedő gyűjtő és tanulmányozó kirándulást tett a faunisticai tekintetben Erdély legérdekesebb részébe, Hunyadmegyébe, különösen a Retyezát hegységbe, Vajda-Hunyad és Déva vidékére. Gyűjtésének és megfigyeléseinek a herpetológiára vonatkozó eredménye az orv. term. tud. Értesítő utolsó füzetében fel is vannak már dolgozva, melyek a szágrészünk herpetológiájának több kérdését tisztázzák. A Retyezát hegységében nagy számmal gyűjtött rovarok később fognak feldolgoztatni.

Klir János őrsegéd az igazgató választmány megbízásából ásatásokat eszközölt az Oncsászai barlangban s három teljes *Ursus spelaeus* csontvázra gyűjtött csontokat, ezen kívül pedig még kilencz ép koponyát. Mindezek értékes csereanyagot képeznek, melyek gyűjteményünk gyarapítása érdekében fognak értékesítettetni. Ezen kirándulás egyúttal felhasználtatott egyéb biharhegységi állatok gyűjtésére is.

Mindezek a mellékelt részletes kimutatásban vannak összefoglalva.

Buzgó tagok és tudománykedvelők ajándékozása útján is több érdekes tárgynak jutott gyűjteményünk a mult évben birtokába. Az adományok nevezetesen a következők: 1) Egy óriási concinchinai kakas. — Hamrich Károly úr ajándéka. 2) Egy *Psittacus amazonicus* s egy nagy *Vespa Crabro-fészek*, Dr. Nagy József úr ajándéka. 3) *Otis tarda*, Soós Károly úr ajándéka. 4) *Plecotus auritus, albino*, Pataky László soborsini gyógyszerész úr ajándéka. 5) Három ritkább rovar Zilah környékéről, Pungur Gyula úr ajándéka. 6) *Carabus arvensis* F., *Carabus obsolletus* Palliardi, var. *euchromus* Pall., és var. *carpathicus* Kuenberg, a Biharhegységből, Dr. Wolff Gyula

tordai gyógyszerész úr ajándéka. Ugyancsak Dr. Wolff Gyula úr ajándékozott az Érchegeységben Felső-Pottsaga körül fogott Saga serratát F., még pedig him példányt, mely annál becsesebb, miután ezen ritka egyenes szárnyu rovarnak him példánya eddigelé Magyarország területén még nem gyűjtetett s Erdélyből mindössze egyetlen nőstény példány ismeretes, mely szintén gyűjteményünkben van. Végre 7) Carabus Rothii Dej. több példánya Udvarhelymegyéből, Szántó Endre tanárjelölt úr ajándéka. Fogadják a t adakozó urak e helyen is egyetlenük ö-zinte s legmcelegobb köszönetét!

A tek. Közgyűlésnek

Kolozsvárt, 1888. ápr. 13-án.

alázatos szolgálja

Dr. Entz Géza,

egy t. ny. tanár,

mint az állatgyűjtemény
főre.

II. Növényteni osztály.

Mélyen tisztelt Múzeum-Egyleti Közgyűlés!

A lefolyt évben a rendes munkák szakadatlanul folytak.

A gyarapodások közül első sorban fel kell említenem azon nagyszerű növényábra gyűjteményt, melyet a Haynald-alapnak sok éven át felgyűlt kamataiból szerzett az Igazgató Választmány Balfour edinburghi tanár hagyatékából. Ezen gyűjtemény több mint 15,000 táblát tartalmaz.

A boldogult dr. Herbich a maga idejében Bosniában növényeket gyűjtött, a melyek nagyon szépen vannak praeparálva, s a melyek között több oly érdekes dolog van, mely más európai herbariumban alig van képviselve.

Vége a Mycotheca Marchica XIV—XIX centuriája is megvásároltatott.

Ajándék útján ezen évben nem kapott a gyűjtemény semmit sem.

A mérgezéseket és a növények felragasztását nagy pontossággal eszközölte Farkas Kálmán a tanszékemhez kinevezett szolga, ki a fasciculusokat is sorban átnézte, hogy a megtámadott növényeket ujólag megmérgezhesse és felragaszt-hassa. Ezen évben is, mint az előbbiben, teljes elismeréssel kell róla megemlékeznem.

A tervbe vett herbariumi munkálatokra nézve újat nem mondhatok; azokra nézve előbbi jelentéseimben többször nyilatkoztam. A mostani helyiségek annyira szűkek, annyira alkalmatlanok, hogy azokban tudományos munkát végezni nem lehet. Van ugyan némi kilátás arra, hogy a gyűjtemények alkalmasabb helyiségben fognak elhelyeztetni, és akkor azoknak tudományos feldolgozása is kilátásba vehető; az mindenesetre egy egész embert fog igénybe venni.

Dr. Kanitz Ágost,

egyét. r. ny. tanár,

mint az erd. muz. növényt. oszt. főre.

III. Ásvány-földtani osztály.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Évi jelentésemet a gondozásomra bízott ásvány-földtani osztály állapotáról most is csak azzal a panaszszal kell kezdenem, hogy a helyiség czélszerűtlen és

szük voltán még mindig nincsen segítve, s így a legjobb akaratral sem tudjuk osztályunk gazdag tartalmát teljesen feltárni és a szemlélőknek kedvezően bemutatni.

Ezen hiányhoz legújabbán még az a baj is hozzá járult, hogy a gyűjté-
ményi helyiségek mennyezete, a gerendák elkorhadása következtében, oly aggasztó
módon roskadozik, hogy ha nem is rögtön, de ezen tanév befejezte után mul-
hatlanul szükséges a mennyezet leszedése és újjal való pótlása. Hogy ezen átala-
kítási munkálatoknál a gyűjtémények nem maradhatnak helyeiken, az természe-
tes, annál kevésbé, mivel a mennyezettel együtt a korhadó padozat kicserélése
is tervbe van véve. Biztos kilátásunk van tehát arra, hogy összes gyűjtéménye-
inket előbb ki- és aztán ismét vissza kell költöztetnünk, a mi, a sok munkát és
költséget nem is tekintve, a gyűjtémény tárgyainak is nem csekély veszélyezte-
tésével van összekötve. Szükségesnek tartottam mindezeket a mélyen tisztelt Köz-
gyűlésnek jó előre bejelenteni, mert nem szeretném, ha minden gondosságom és
igyekezetem daczára mégis baj történnék a gyűjtéményekben, hogy a felelőség terhe
egészen az én vállaimra nehezedjék; de meg azért is, hogy az osztály zárva tar-
tását a nagy közönség előtt a jövő nyár folytán előre is indokoljam.

A múlt év folytán gyűjtéményeink új rendezésében és kedvezőbb kiállítá-
sában, a helyiség zsufolt volta miatt csak kevés történetelt, de ez Felsőcsé-
g Királyunk legmagasabb látogatása alkalmára, helyiségünk és gyűjtéményeink le-
heőleg kedvező színben bemutatathatása végett elkerülhetlenül szükséges is volt.
Mindenek előtt a felesleges butodaraboknak az előszobába és a folyósóra kiállítá-
sára által szabadabb mozgásra helyet kellett csinálni. A csillagászati toronybeli
lépcsőházból az ösemős gyűjtéményt tartalmazó, és a tért nagyon is elfoglaló
nagy szekrényeket a körbenvezetési intézet előtti folyósóra áthelyeztük és a gyűjté-
ményt újra elrendeztük. Helyreállítottam továbbá az orsz. kiállításra szerepelt
nagy szekrényt is, melyet az első emeleti folyosó zúgában kellett — egyéb hely
hiányában — elhelyeznünk. Ezen szekrényben hamarjában egy kis technológiai
kőzet- és ásványgyűjtéményt állítottam volt ki, mely idővel kellően kipótlandó
lesz. Meteoritgyűjtéményünk számára továbbá, mely becses és érdekes voltánál
fogva a kiváló elhelyezést nagyon is megérdemli, egy külön célszerű szekrényt
készítettem, melyet a kőzetgyűjtéményben állítottam fel oly módon, hogy mostan
a becses gyűjtémény, mely 91 helyről több mint 200 darabot tartalmaz, elég ked-
vező kiállításban és világításban együvé rendezve szemlélhető.

Megkezdém továbbá egy csupán az előadásokra és a hallgatók gyakorla-
tára szánt kis rendszeres ásványgyűjtéménynek összeállítását is. Ennek tulajdon-
képeni helye a tanterem volna, de mivel sem ott, sem az intézetben el nem fér
már, ideiglenesen a lépcsőházban kellett azt három kisebb szekrényben kiállítanom.

A földtani gyűjtéményben Dr. Primics György őrségéd úr a múlt évben
befejezte azon szekrényeknek berendezését, melyek a bold. őrségéd által meg-
kezdve lettek, s itt is oda jutottunk, hogy most már absolute nincs több helyünk
újabb szerzeményeknek kiállítására, ha csak a kevésbé szép és érdekes tárgyakat
nem fogjuk idővel újabb szebbekkel kicserélni; segítségemre volt tovább az őrsé-
géd úr mindazon rendezési munkálatoknál, melyekről előbb megemlékeztem.

A mult évnek szerzeményeiből azon ásványok, melyek kellő áttanulmányozások után végleges bekebelezésre érdemeseknek mutatkoztak, az őrségéd által a föleltárba bevezetve lettek; a többi az évi pótleltárba fölvetett tárgyak egyelőre mint tanulmány- és csereanyag fiókokban elhelyezve tartatnak. A föleltárba bevezetett ásványdaraboknak száma jelenleg 4459, az ásványfajoké pedig 359.

Osztályunk a mult évben is örvendetes gyarapodást mu'athat fel, különben a választmány megbízásából az ország különböző részeiben eszközölt gyűjtések által, a mi a hazai tárgyak beszerzésének egyedüli biztos módja. Az osztály gyűjteményeinek gyarapodása mód-, név- és szám szerint a következő.

a). *Ajándékozások útján:*

Császár Béla joghallg. úrtól: 1 db. fehér márvány csiszolva Szár-hegyről;

Csiky Lukács úrtól: Mocsi meteorkő-töredék ásványtani és vegyi vizsgálatokhoz; álmeteorit; Elephas primigenius zápfog töred. a szamosfalvi kavicshányából;

László József bányafőnök úrtól: Arany mállott andesiten Csebéről;

Krémer György bányafőnök úrtól: Csepegő kövek a József főherczeg barlangból, Biharmegyében; 19 db. ritkább ásvány Rézbányáról;

Donogány Zati orvoshall. úrtól: Kővült csigák Percsenyből Szilágy-megyében;

Dr. Ternér Adolf egyet. tanár úrtól: Pyrit krist. anthracitban, az On-csása havasról Biharmegyében;

Heinrich József úrtól: Bitumenes pala halpikkely-lenyomatokkal Párváról;

Nemes Fél. egy. hallg. úrtól: 4 db. achat és 2 db. zeolith a torocz-kói Fejérpatakból; 7 db. kőszköz Szék határából;

Lovász Nándor egy. hallg. úrtól: 5 db. kővület a Bakonyból;

Id. gr. Thoroczky Miklós úrtól: 4 db. vasokker a Buják völgyéből Toroczknál;

Szöllősy Attila orv. hallg. úrtól: alsó durva mészbeli csigakővület az alsó-járai Ropo hegyről;

Dr. Mártonfi Lajos gymn. tanártól: 2 db. Adular-krist. phyllitben a szil-comlyói Magura hegyről;

Pankel N. úrtól: Pyrolusit darabkák Herczegány vidékéről;

Ebergényi Mózes bányabirtokos úrtól: 1 telérdarab Verespatakról, 1 db pyrit és 1 db. chalkopyrit krist. csoportok a bucsumi rézbányából;

Keresztey Lajos tanár úrtól: Tejópál Szász-Régen vidékéről;

Geisel Gustáv bányamérnök úrtól: 1 db. arany calcitban Boiczáról;

Edw. H. Liweing, Esq. bányageolog úrtól: 2 db. aranystufa Hondolról, 1 db. realgár és 1 db. szarukőben hintett pyrgyrit Hondolról;

Van é Ferencz bányamérnök úrtól: 4 kis db. arany calcitban Nagy-Al-másról;

Pis o I l i a s úrtól: Arany quarezon Maguráról;
R e i n h a r d t bányaigazg. úrtól: 1 db. aranystufa Karácsról;
D a n c i u S á n d o r bányaig. úrtól: 3 db. aranystufa a bucsumi Concordia
bányából; arany lemezek a Botes és Konezu bányákból.
Fogadják a szives adományozók e helyen is egyletünk őszinte köszönését.

b). *Csere útján:*

1. 49 db Kolozsvár vidéki kövült echinidért a bécsi udv. ásványtártól
cserében kaptuk Const. B. von Ettingshausen. „Die Blattskelette der Dicotyledonen“
czimü nagy munkáját.

2. 9 db. összesen 500 gr. súlyu moci meteorokéért: 1 db. 103 gr. súlyú
meteorvas Maverikból, É.-Amerikából.

3. Kolozsvár vidéki kövült echinidekéért; a *Megalodus triquetter* nevü kö-
vült kagylónak 1 óriási és 1 kisebb példánya Bajóth-ról, a budapesti egyet. pa-
läontologiai intézetétől

c). *Vétel útján:*

- 1 db. kristályosodott aranylemez Verespatakról;
- 2 „ *Cerithium giganteum* a kol.-monost. erdőből;
- 1 „ *Lamna* fajbeli czápa fog a vistai kőbányából;
- 4 „ Aranystufa Magura Barburáról;
- 4 „ „ Faczebajáról;
- 1 „ Arany és tellur-tartalmú stufa Tekerőről;
- 1 „ Arany stufa Bucsumból;
Mosott arany(por) Fűzesről;
- 5 „ Nagyágit és sylvanit Nagyágról.

Itt van helye fölemlíteni azt is, hogy a mult évben k. b 50 db. korond-
fürdői forráskövet és 74 db. erdélyi achátot csiszoltattam, mi által a di. zkövek
gyűjteménye tetemes gyarapodást nyert.

d). *Gyűjtés útján:*

1. Dr. P r i m í c s G y ö r g y őrségéd, ki a Maros f. és a Vaskapu szoros
közt elterülő hegytömeg. vagyis a Pojana Ruszka hegység geologiai képződmé-
nyeinek összegyűjtésével volt megbizva, innen, valamint az erdélyi érczhegység dél-
nyugoti részéből is, következő tárgyú és számú gyűjtésről adott számot a választ-
mányak:

- 635 db. ásvány;
- 243 „ kőzet;
- 1799 „ kövület;
- 3 „ őskori cseréptöredék.

2. Dr. Benkő Gábor tanársegéd, ki az egész Érczhegységnek 19 bányahe-
lyét látogatta meg a mult nyáron, összesen mintegy 150 db. ásványt hozott haza
gyűjteményeink számára.

3. Magam a múlt év jul 5-étől 13-ikáig Nemes Felix tanítványom kíséretében beutazván a Székelyföld egy részét, annak különböző pontjain mintegy 100 db. ásványt és kőzetet gyűjtöttem. Ezen tárgyak közül különösen kiemelhetem a korond-fürdői gyönyörű forráskövek (Aragonit) minden szín és alakváltozatainak egy teljes gyűjteményét, melyet nagyrészt meg is csiszoltattam már. Kiemelhetem továbbá a Büdös barlangból hozott szép kémpéldányokat is, a minőkkel még nem birtunk volt; végre különösen a ditrói Piricske hegység nephelisyenitjének egy gazdag gyűjteményét a hegység olyan pontjairól, a melyekről még nem volt anyagunk.

Ezen gyűjtő kirándulások által osztályunk tehát k. b. 900 db. ásvánnyal, 428 db. kőzettel és 1800 db. kőüvelettel gyarapodott a múlt évben, mely anyag legnagyobb részét most van tanulmány alatt

A múlt év folytán is több az osztály gyűjteménye tárgyait ismertető tanulmány jelent meg tőlem és segédeimtől annak bizonyosságául, hogy azokkal behatóbban foglalkoztunk.

Befejezésül kiemelem még, hogy a múlt nyáron az ásvány-földtani osztály összesen 26-szor volt nyitva a nagy közönségnek, és hogy ezen 26 napon összesen mintegy 1000 személy látogatta és szemlélte meg gyűjteményeit. Legtömegesebb volt a látogatás aug. 14 és 15-ikén, a mely napokon közel 100-ra ment a látogatók száma.

Kiváló tisztelettel maradtam az erdélyi Múzeum-Egylet t. közgyűlésének
alázatos szolgálója

Dr. Koch Antal,

mint az ásvány- és földtan osztály öre.

Jegyzőkönyvi kivonatok a tartott szakülésekről.

c). F. évi márczius 23-án a vegytani intézet tantermében dr. Fabinyi Rudolf elnöklete alatt tartott természettudományi szakülésen:

1. Parádi Kálmán bemutatja dr. Demeter Károlynak „További adatok hazánk mohflorájához” című dolgozatát, melyben szerző a múlt évi október 28-iki szakülésen előterjesztett közleménye folytatásául újabb adatokkal járul hazánk bryologiai ismeretéhez s bemutatja egyszersmind a dolgozat tárgyát képező növényeket is. (L. a jelen füzetben.)

2. Dr. Mártin Lajos „A madár repülés általános elméletét” matematikai levezetések alapján fejtegette. Az általános fogalmak előre bocsátása után a repülés problémája három kérdésre osztatik fel. Az első: milyen alakot kap a szárny, ha a működés a legelőnyösebb; a második: melyek az állhatatosság feltételei; a harmadik: melyek a legkedvezőbb viszonyítások munkaerő, gyorsaság és haszontéher közt. Az értekező csak a harmadik kérdést, függetlenül minden specialis berendezéstől, egész általánosságban fejti meg. (L. a jelen füzetben.)

3. Dr. Farkas Gyula „A kémiai és elektromos energia vonatkozásairól” című második közleményét terjeszti elő. Az első közleményben